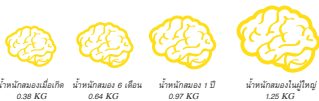

นมแม่ กับการพัฒนาสมอง

เมื่อแรกเกิด ทารกมีเซลล์สมองถึงล้านล้านเซลล์ ในช่วง 10 ปีแรกของชีวิต สมองสามารถสร้างจุดเชื่อมต่อถึง ล้านล้านล้านจุดเซลล์สมองแต่ละเซลล์สามารถเชื่อมต่อกับเซลล์สมองอื่นได้มากถึง 15,000 เซลล์ ช่วงปฐมวัย เป็นช่วงที่สมองพัฒนาสูงสุด (2007, Hagan JF et al 2008)

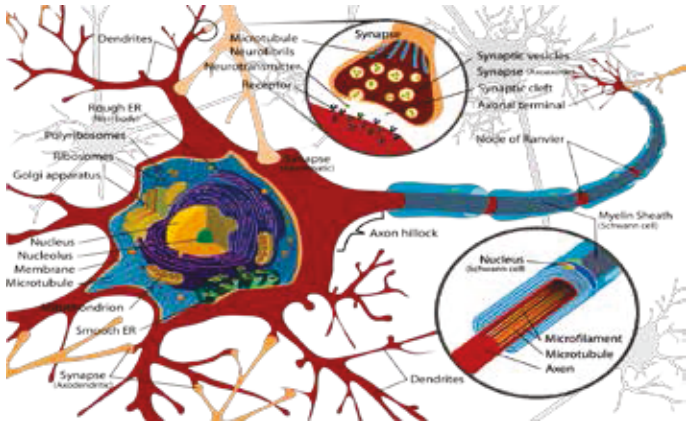
การกระตุ้นความเชื่อมโยงของใยเซลล์สมองตั้งแต่เริ่มแรกของชีวิตเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง สิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็กมีอิทธิพลมากมายต่อความเชื่อมโยงของเซลล์สมอง โดยเฉพาะปฏิสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่ลูก ปฏิสัมพันธ์ด้วยความรักและการดูแลเอาใจใส่จากพ่อแม่กระตุ้นการเจริญของสมองทำให้การเชื่อมต่อของเซลล์สมองเกิดขึ้นอย่างมากมาย

สมองจะมีการพัฒนาในช่วงขวบปีแรก มากถึงร้อยละ 80 ของน้ำหนักสมองของผู้ใหญ่ และจากการวิจัยพบว่า

นมแม่

มีสารอาหารที่จำเป็น
ต่อพัฒนาการสมอง

90%
of a child's brain development happens before age 5

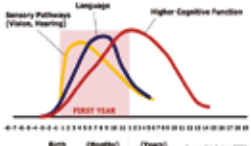
สมองมีการเจริญของเซลล์ประสาทโดยการสร้าง Dendrites จำนวนมากกว่าร้อยละ 90 และมีการแตกแขนงคล้ายต้นไม้ การเจริญของสมองเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วมากในวัยทารกและในวัยเด็ก เมื่ออายุ 5 ปีเจริญได้ร้อยละ 90 ของผู้ใหญ่ และมีขนาดเต็มที่เมื่ออายุ 15 ปี

ขนาดของสมองขึ้นกับกระบวนการสร้างแผ่นไขมันรอบเส้นใยประสาท (Myelination) ในส่วนของ Axon แผ่นไขมันเป็นฉนวนของเส้นใยประสาทที่ช่วยป้องกันการกระโดดของสื่อสัญญาณเส้นใยประสาท มีการพัฒนาการเชื่อมต่อกัน (Synapses) ระหว่าง Axon ของเซลล์ประสาทแต่ละตัว

แผ่นหุ้มเส้นใยประสาท (Myelin) ประกอบด้วย โปรตีน และไขมันที่หุ้มเส้นใย axon เพื่อให้เซลล์ประสาทส่งสัญญาณเชื่อมต่อกันได้รวดเร็วขึ้น กลุ่มวิตามินบีช่วยการสร้างและคงสภาพ Myelin ให้แข็งแรง ธาตุเหล็กช่วยสร้าง Dendrite และเพิ่ม ความแข็งแรงของ Myelin ธาตุทองแดงช่วยทำให้ Myelin แข็งแรง ช่วยสร้าง Phospholipid และ Neurotransmitter ไอโอดีนเป็นส่วนประกอบของ Thyroid hormone ที่ช่วยสร้างโปรตีนเฉพาะ Myelin

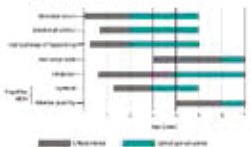
Human Brain Development
Neural Connections for Different Functions Develop Sequentially

ลำดับพัฒนาการของสมองขึ้นกับการเจริญเต็มที่ของจุดเชื่อมต่อของเซลล์สมอง

จุดเชื่อมต่อของประสาทสัมผัสทั้งห้า (เส้นสีเหลือง) จะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วทันทีที่ทารกแรกเกิดได้รับการกระตุ้นจากสิ่งแวดล้อมรอบตัว เช่น การมองเห็น การได้ยินเสียงพูด ซึ่งเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วงอายุ 3-6 เดือน การสื่อสารภาษา (เส้นสีน้ำเงิน) เช่น การส่งเสียงอ้อแอ้ ได้โดยการหยอกล้อ เริ่มช่วงอายุ 3-6 เดือน ส่งเสียงเป็นพยัญชนะ (มามา) หรือเปล่งเสียงเป็นคำที่มีความหมาย เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วงอายุ 6-12 เดือน การพัฒนาการเรียนรู้ขั้นสูงของสมอง (เส้นสีแดง) เช่น การใช้นิ้วชี้และหัวแม่มือจับวัตถุ การนับจำนวนตัวเลข การเปรียบเทียบ การให้เหตุผล จะเกิดขึ้นอย่างช้าๆ ตามการกระตุ้นจากสิ่งแวดล้อมในช่วงปีแรก และพัฒนาการเรียนรู้เฉพาะบุคคลแบบพบปัญหา เช่น การสนใจเรียนรู้ทางธรรมชาติ การฟังเสียงดนตรี หรือการฝึกกีฬา จะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วงอายุ 1-6 ปี และแสดงความสามารถของการเรียนรู้เมื่อเข้าโรงเรียน

Critical Periods for Some Aspects of Brain Development and Function: Delaying, 1997 cited in Nelson and Meltzer 1998

ช่วงวิกฤติของพัฒนาการสมองที่ไวต่อการเรียนรู้ขึ้นกับการเชื่อมต่อและการตัดแต่งเส้นใยประสาทด้วยกิจกรรม

สมองสามารถสร้างแผนภาพประสาทการมี โภจรของเส้นใยประสาทได้เต็มที่ จากการทำกิจกรรมต่างๆ ในช่วงเวลาที่เหมาะสมกับพัฒนาการของสมองแต่ละด้าน ดังตัวอย่าง เช่น ทารกกระตุ้นทั้งสองข้างให้มองเห็นภาพซ้อนกันเป็นภาพเดียว ในช่วงอายุ 1-3 ปี เพื่อป้องกันตาเหล่ หูได้ยินเสียงตั้งแต่อายุครรภ์ 22 สัปดาห์และเด็กสามารถคุ้นเคยกับเสียงที่ได้ยินตั้งแต่แรกเกิดหรือในขวบปีแรกได้อย่างรวดเร็ว และจะเกิดการแยกเสียง เช่น เสียงดนตรีหลังจากนั้นไปถึงอายุ 5 ปี ความรักความผูกพันระหว่างแม่ลูกที่เกิดจากการตอบสนองความต้องการของลูกอย่างทันทีและเหมาะสม จะช่วยให้ลูกฝึกการควบคุมอารมณ์ในช่วงอายุ 1-2 ปี

การปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมในช่วงไตรมาสแรก
หลังเกิดจุดประกายการสร้างวงจรของเซลล์สมอง

การช่วยให้แม่ได้โอบกอดลูกเนื้อแนบเนื้อทันทีหลังคลอด และการปล่อยให้ลูกได้ค่อยๆ คืบคลาน โดยใช้เท้าดันบนหน้าท้องของแม่ ลืมตามองหาหัวนมของแม่ ใช้หูฟังเสียงหัวใจแม่เต้น เริ่มทำความคุ้นเคยกับหัวนมของแม่ โดยใช้มือสัมผัส ถ้าปากกับเบาๆและนานๆ ครั้ง ต้องใช้เวลาอย่างน้อย 30 นาที

ควรมีแม่กอดลูกอย่างต่อเนื่อง จนกว่าลูกจะใช้สัญชาตญาณของมนุษย์ในการดูดนมแม่ครั้งแรกจนสำเร็จ สามารถช่วยกระตุ้นการขยับลำตัวและการดูดนมแม่ แต่ต้องไม่แยกลูกจากแม่

การกระตุ้นการเรียนรู้ครั้งแรกของชีวิต จะสร้างแผนภาพในสมองในการเรียนรู้ไปตลอดชีวิต ผ่านการทำงานของสมองส่วน Amygdala

*งานวิจัยโดยนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย ได้ใช้วิธีสแกนสมองด้วย MRI ตั้งแต่แรกเกิดถึงสามเดือน 87 ราย พบว่าสมองเติบโตเร็วที่สุดช่วงหลังคลอดทันที สมองทารกแรกเกิด (ขนาดประมาณหนึ่งในสามของสมองผู้ใหญ่) จะเติบโตเร็วด้วยอัตรา 1% ต่อวันโดยเฉลี่ย มีขนาดครึ่งหนึ่งของผู้ใหญ่ภายในสามเดือน เมื่อครบสามเดือนอัตราการเติบโตลดลงเป็น 0.4% ต่อวัน ส่วนที่เติบโตเร็วที่สุดคือที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหว(cerebellum) ส่วนที่ช้ากว่าคือความจำ(hippocampus)

D Holland et al. Structural Growth Trajectories and Rates of Change in the First 3 Months of Infant Brain Development. JAMA Neurol. 2014;71(10):1266-1274. doi:10.1001/jamaneuro.12014.1638

แลคโตส

เป็นน้ำตาลที่ทำในนมของสัตว์ (Smart sugar) ที่มีมากที่สุดในนมแม่เมื่อเทียบกับนมที่ผลิตด้วยนมแม่หรือนมวัว ถ้าใช้ของทารกอ่อนแลคโตสได้ถูกดูดและกาแลคโตส

กลูโคส

เป็นสารอาหารที่เซลล์สมองใช้สร้างกำลังทางประสาทและการทำงานของระบบประสาท

กาแลคโตส

ถูกนำไปใช้ในการสร้างเนื้อสมองร่วมกับสารประกอบของไขมัน

นัยยอยไขมัน

นมแม่มีนัยยอยไขมัน Bile salt stimulated lipase ซึ่งช่วยย่อยไขมันในนมแม่ และของดีที่เรียกว่าไขมันดีในนมแม่ช่วยการย่อยอย่างเต็มที่และนำไปใช้สร้างสมองอย่างรวดเร็ว

DHA
เป็นกรดไขมันโอเมก้า-3 ในสมอง (DHA-EPA) ที่ช่วยพัฒนาการของสมองและเป็นส่วนประกอบหลักของเนื้อสมองและระบบประสาท

Gangliosides
ที่มีจำนวนมากในทารกตอนต้นของสมอง ช่วยสร้างความรู้จำ

กรดไขมันโอเลอิก
ที่มีในกรดไขมันนม เช่น sn3-glycerolipid ซึ่งเป็นกรดไขมันของ โมโนโอเลอิก acid glycolipids ซึ่งมีการทำงานวิจัยเพื่อส่งเสริมพัฒนาการของเซลล์สมองและการพัฒนาของปัญญาประสาท

คอรีน
เพื่อการจับของสมอง hippocampus และกับ phosphorylation ที่ระบบของ glutamate use N - methyl - D aspartate ในการทำงานของเซลล์ประสาท

โปรตีนเวย์
ที่มีบทบาทในการส่งเสริมการเจริญเติบโตของเซลล์ประสาทและช่วยในการสร้างเซลล์ประสาทใหม่

กรกามิโทอิน
เพิ่มจำนวนของเซลล์ประสาทของทารกแรกเกิดและกระตุ้นการทำงานของระบบประสาทและเติบโตประสาท

คาร์นิทีน
สารประกอบในไขมัน กรดไขมันช่วยการเผาผลาญไขมันในเซลล์ประสาทและนำไปสร้างระบบประสาทและสมอง

นมแม่ แหน่ที่สุด

- มองเห็นหน้าแม่
- ลูกร้องไห้
- กลืนตัวของแม่
- ลูกได้ยินเสียงแม่

ลูก → แม่

- ปฏิสัมพันธ์ระหว่าง
- ลูกกับแม่
- ฮอรัณมอนออกซิโทซิน
- โพรแลคติน

- แม่มองเห็นหน้าลูก
- การสัมผัสทางผิวหนัง
- กลิ่นตัวของลูก
- แม่ได้ยินเสียงของลูก
- แม่พูดคุยกับลูก

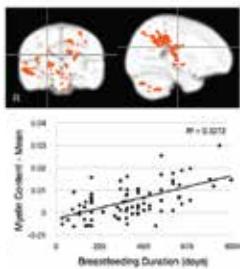
แม่ → ลูก

- ปฏิสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูก อ้อมกอด
- ความอบอุ่นจากอ้อมกอดแม่
- ภูมิคุ้มกันในน้ำนมต่อเชื้อโรครอบตัวแม่

การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ลูกได้อาหารสมองที่ดีที่สุด สมองได้รับการกระตุ้นจากประสาทสัมผัสทั้งห้า มีการหลั่งของฮอร์โมนแห่งความรัก

น้ำนมแม่มีทั้งสารอาหารและสารชีวภาพที่เฉพาะในการสร้างสมองมนุษย์อย่างรวดเร็วใน

ขวบปีแรก

ขนาดของสมองหลังเกิด เพิ่มขึ้นตามจำนวนจุดเชื่อมโยงของเส้นใยประสาทและการหุ้มเส้นใยประสาทส่วนยาว (Axon) ด้วยแผ่นไขมัน (Myelin sheath) เพื่อช่วยให้การเห็นยว่นำสัญญาณประสาทในวงจรของสมองเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ปริมาณของแผ่นไขมันหุ้มเส้นใยประสาท ในเนื้อเยื่อสมองส่วน White matter เพิ่มขึ้นตามระยะเวลาของการเลี้ยง ลูกด้วยนมแม่จนถึงขวบปีที่สองหรือนานกว่านั้น

การศึกษาเด็กอายุ 10 เดือนถึง 4 ปี จำนวน 133 คนในอเมริกา โดยนักวิจัยจาก Brown University ใช้ MRI ตรวจสมองพบว่า การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่สามารถเพิ่มการเจริญเติบโตของสมองได้ถึง 20-30% เด็กที่ได้รับนมแม่อย่างเดียวยังน้อยที่สุด 3 เดือนมีเนื้อสมอง white matter เพิ่มมากขึ้นตามระยะเวลาของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ เนื้อสมอง white matter ที่เพิ่มขึ้นมากขึ้นในสมองส่วนหน้าและส่วนต่างๆของสมองช่วยเพิ่มคะแนนเชาว์ปัญญาและพฤติกรรมพัฒนาการ

Deoni SC et al. Breastfeeding and early white matter development: A cross-sectional study. *Neuroimage*. 2013 May; 28:82:77-86.

นอกจากสารอาหารต่างๆจะผลต่อการพัฒนาทางสมองของทารกแล้ว การสัมผัสและปฏิสัมพันธ์ระหว่างลูกกับแม่ จากการพูดคุย การมอง กลืน ต่างๆ เหล่านี้ล้วนกระตุ้นให้ทารกมีพัฒนาการ ทั้งทางด้านสมองและทักษะต่างๆ ดียิ่งขึ้น

- Kangaroo Care(KC) ช่วยเพิ่มการทำงานของระบบประสาทอัตโนมัติ
- การโอบกอดเนื้อแนบเนื้อกระตุ้น สมองส่วน amygdala ผ่านทาง prefronto-orbital pathway และเสริมการทำงานของสมองที่ช่วยการมีชีวิตรอด
- การโอบกอดในระหว่างการให้นมนั้น ช่วยเพิ่มพัฒนาการด้านเชาว์ปัญญาทั้งด้านภาษา การตอบ คำถาม การแก้ปัญหาและการใช้มือ
- การให้นมแม่ยังช่วยลดความเครียดของ มารดาด้วย

Heude B, et al. Breastfeeding Duration and Cognitive Development at 2 and 3 Years of Age in the EDEN Mother-Child Cohort. *J Pediatr* 2013 ; 17(4):714 – 22
Feldman R, Rosenthal Z, Eidelman AL. Maternal-preterm skin-to-skin contact enhances child physiologic organization and cognitive control across the first 10 years of life. *Biol Psychiatry* 2014 Jan 1;75(1):56-64.

งานวิจัยสนับสนุนต่างๆ

ทารกที่ได้รับนมแม่มีปริมาณ DHA สูงมากทั้งในเม็ดเลือดแดงและที่จอประสาทตา มีความคมชัดของสายตา (visual acuity) ที่อายุ 2 เดือน ($r = 0.32, P = 0.01$) และที่อายุ 12 เดือน ($r = 0.30, P = .03$) เมื่อได้นมแม่อย่างเดียวยังน้อย 3 เดือนและได้รับไข่แดงจากอาหารตามวัย
Hoffman DR et al. Maturation of visual acuity is accelerated in breast-fed term infants fed baby food containing DHA-enriched egg yolk. *J Nutr* 2004; 134:2307-13

เด็กที่เลี้ยงด้วยนมแม่ มีความสามารถด้านภาษาสูงกว่าเด็กที่ไม่เคยได้รับนมแม่: การสื่อสาร (CDI) 3.7 ± 1.8 ($P = .038$)
อายุตอบคำถาม (ASQ) 6.2 ± 1.9 ($P = .001$)
ระยะเวลานมแม่อย่างเดียวยังน้อยได้รับนมแม่สัมผัสเชิงบวกกับการสื่อสาร (CDI) และ อายุที่มีพัฒนาการ (ASQ) และความสามารถในการแก้ปัญหา ระยะเวลาที่เด็กเคยได้รับนมแม่สัมผัสกับ การใช้มือ

Heude B, et al. Breastfeeding Duration and Cognitive Development at 2 and 3 Years of Age in the EDEN Mother-Child Cohort. *J Pediatr* 2013 ; 17(4):714 – 22

นักวิจัยจากมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ศึกษาในแม่และเด็ก 1312 คู่ ตั้งแต่ก่อนคลอดระหว่าง ปี 1999-2002 และติดตามจนเด็กอายุ 7 ปี พบว่าระดับการรับรู้ภาษา ที่ 3 ปี จะดีกว่าในกลุ่มที่ให้นมแม่นานกว่า ในเด็กอายุ 7 ปีที่ได้รับนมแม่ในครั้งแรก (นมแม่อย่างเดียวยังน้อยร่วมกับนมผสม)จะมีระดับไอคิวดีกว่าเด็กที่ไม่ได้รับนมแม่ 4.2 จุด แต่เมื่อแตกออกเป็นเด็กที่กินนมแม่อย่างเดียวในหกเดือนแรก ไอคิวจะดีกว่าเมื่ออายุ 7 ปี เพิ่มขึ้น 4.8 จุด

Mandy B et al. Infant Feeding and Childhood Cognition at Ages 3 and 7 Years Effects of Breastfeeding Duration and Exclusivity. *JAMA Pediatr* 2013; 455 Published online 29, 2013